

«LA VEU DEL MONTSERRAT»:
PRO ARIS ET FOCIS
I LA NARRATIVA BREU

M. ÀNGELS VERDAGUER I PAJEROLS

PROPÒSITS

Aquest treball vol ser una revisió de la narrativa breu apareguda al setmanari vigatà «La Veu del Montserrat», des dels seus inicis, l'any 1878, fins a la seva desaparició definitiva, l'any 1902. Aquesta narrativa serà estudiada des de diferents punts de vista: els seus trets predominants, el seu paper, els seus autors, la finalitat per la qual hi és introduïda, la terminologia usada pels mateixos escriptors, etc. S'ha volgut, també, intentar establir un lligam (o deslligam) entre les narracions curtes estudiades i aquells articles d'opinió que versen sobre diferents aspectes «literaris» (i morals), especialment aquells que tracten sobre el naturalisme francès i la seva principal figura, Émile Zola.

Els articles i la narrativa quedaran emmarcats dins l'ideari defensat invariablement, des de la seva fundació fins a la seva mort, per fundadors i col·laboradors de «La Veu» i representat pel seu lema «La Veu del Montserrat»: PRO ARIS ET FOCIS i la Narrativa breu.

Vet aquí l'objectiu a complir.

PRO ARIS ET FOCIS

I

L'ideari de «La Veu del Montserrat»

Francesc M. Tubino, fa una carta de presentació excellent de l'ideari de «La Veu del Montserrat»: «Con la lengua, signo de vitalidad; con las tradiciones, usos y costumbres, aún vivos; con lo que restaba todavía de la antigua altiveza; y sobre todo, con el amor patrio y la fe religiosa, crefa el nuevo

periódico que había de acometerse la renovación del espíritu propio a la raza catalana (...)»¹. És excel·lent perquè inclou els elements clau dels quals hom ha de partir en voler traçar els trets principals del pensament dels homes de «La Veu», això és: La Fe (l'Ara) i la Pàtria (per extensió de *Focus*, la llar). Ho recordava el lema escrit en el gravat que encapçalava els números del setmanari: «PRO ARIS ET FOCIS» de Sallusti², així com també el mateix gravat on apareix l'escut de Catalunya (Pàtria) i al fons la muntanya de Montserrat (Fe), símbol de la religiositat catalana. Ja ho explicava Mn. Jaume Collell en el Número-Prospecte del 5 de gener de 1878: «Lo que som ho diu Montserrat, cor de Catalunya, que ens ha plagut prendre per títol i emblema, el que volem ben clar ho manifesta la divisa llatina "pro aris et focus", que és com si diguessim per l'altar i per la llar, significant que els principis fonamentals de la nostra empresa seran la Religió i la Família únics inspiradors del veritable amor de pàtria»; també en el primer número (2 de febrer de 1878) es defensa el mateix amb aquestes paraules «(...) els sentiments més nobles, que són els de Religió y de Patria», de l'article de fons «Soldats del nostre sou». Aquest fou el principi bàsic inamovible des dels inicis fins al final: «Pro aris et focus», llegim a l'editorial del 7 de gener de 1899, «venim a defensar l'altar i la llar; venim a lluitar per Déu i per la Pàtria. I a Catalunya Déu i la Pàtria són una mateixa bandera. Altres vegades ho hem dit: català val tant com dir catòlic i fer catolicisme és per nosaltres fer catalanisme. Per ço no ha d'extranyar el lector que algunes vegades barrejem les dues idees (...) L'altar i la llar, Déu i Catalunya: aquest és el nostre programa vell, aquest és el nostre programa nou». Van defensar sempre aquest mateix ideari. Un redactor que firma A., parlant dels Jocs Florals, uneix també aquests dos termes: «Las gerdas inspiracions de la fe y lo sanítos vigor del sentiment patri»: l'amor a la Pàtria i l'amor a Déu³.

La religió, la fe és el tema central de moltes de les produccions –ja siguin articles de fons com composicions literàries–. «En tot moment, la doctrina catòlica fou la idea cardinal de "La Veu", aplicant-la a tots els ordres de la vida», diu M. Ramisa⁴.

Quina és, doncs, la ideologia, la posició política que defensa «La Veu»? És el Catalanisme Conservador. Aquesta resposta queda confirmada només

1. FRANCESC M. TUBINO I RADA (1833-1888), dins la *Historia del Renacimiento literario contemporáneo de Cataluña, Baleares y Valencia*, Madrid, Imprenta y Fundación de M. Tello, 1880, ps. 447-452. Les citacions són de les pàgines 449, 451, 452. És autor d'obres com *Cervantes y el Quijote*, *Estudios prehistóricos*, *Murillo*, *Estudios contemporáneos*, *Viaje científico a Dinamarca y Suecia*, entre altres.

2. *Pro Aris et Focis*, divisa llatina de SALLUSTI: *La Conjuració de Catilina*, 59.5 (quasi a l'últim capítol); p. 103 de l'edició de la Bernat Metge.

3. A. (ABADAL?), *Estat de decadència dels Jocs Florals*, xv, 1892, p. 233.

4. Maties RAMISA continua dient: «Totes les pàgines n'estan impregnades; a més dels nombrosos articles de fons que hi dedica, cada número té una secció de Crònica Religiosa, i les poesies de la secció literària es dediquen en llur majoria a aspectes de la fe». Capítol vi, p. 137 del llibre *Els orígens del Catalanisme conservador i «La Veu del Montserrat» 1878-1900*, Eumo, Vic, 1985. Més endavant veurem que també la narrativa té ben present la doctrina catòlica.

en llegir els noms dels dos principals col·laboradors i també fundadors del setmanari: el canonge Jaume Collell i Mn. Cinto Verdaguer. En la introducció que escriu Francisco de Paula Capella en una de les seves col·laboracions, l'any 1887, trobem una frase molt contundent i clara: «Baix la bandera del catalanisme catòlic escriuré (...) confio portar á cap mon treball, ab l'ajuda de Deu, per la qual gloria trevallaré fins á morir»⁵. Els propòsits de «La Veu» queden lligats a un treball per la regeneració religiosa i catalana, queden lligats a uns valors tradicionals i conservadors. En el marc de la «Catalunya muntanyesa» (encapçalada per la seva capital, Vic), «La Veu» s'erigí com a portaveu del que s'ha anomenat el «vigatanisme clàssic» que concretà una visió del món «dominada pels valors de la conservació, del tradicionalisme, del ruralisme». És interessant observar «la forma com elaborà per via literària i estètica el seu missatge»⁶, que parteix, és clar, de tota aquesta base.

Havent vist el valor d'un dels aspectes que destaca el text de Tubino: «El amor patrio y la fe religiosa», cal també apuntar i retenir unes paraules del mateix fragment: «lengua», «tradiciones», «usos», «costumbres», uns mots que retrobem en analitzar la narrativa; el mateix escriptor diu més endavant què s'hi troba, a «La Veu»: escrits religiosos, un llenguatge senzill i unes formes literàries; i informa de quin va ser el seu públic-lector: «Grande ha debido ser, en las clases conservadoras del Principado, la influencia de "La Veu del Montserrat" que por el predominio de los escritos religiosos en sus números, y por la llaneza de su lenguaje, no refnido con las formas literarias, ha tenido abiertas la puertas del hogar doméstico, cerradas, en mucho, á otro género de publicaciones». I acaba la seva ressenya dient: «no se pierde ocasion ó coyuntura de hacer ver que los redactores de la publicacion, quieren que ésta, enseñando, proporcione á los lectores *honesto pasatiempo*».

II

L'antinaturalisme de «La Veu del Montserrat»: la moral

Ja s'ha dit més amunt que a «La Veu» hi ha un predomini del tema religiós i moral, en tots els aspectes. A partir d'aquesta publicació els seus dirigents i els seus col·laboradors pretenien impregnar altre cop de sentit religiós tota la societat, restablir els valors catòlics entre el poble i frenar l'amenaça d'una societat sense religió, d'una societat atea i materialista. Aquests objectius es veuen clars en els articles de fons que s'hi publiquen. És ben significativa de tot això que s'ha dit la postura de rebuig total que pren «La Veu» contra el naturalisme (i el realisme): el naturalisme vist com una escola que és fruit i producte del seu corifeu, Zola, a la qual s'han de posar «dics» perquè no s'escampi més i no faci més mal. «La Veu» vol que la gent reaccioni

5. FRANCISCO DE PAULA CAPELLA I SABADELL, *A mos lectors* dins «Un jurament devant de Deu» (legenda barcelonesa), x, 1897, p. 63 (Varietats).

6. Dins *Estudi preliminar* de Josep M. FRADERA, ps. 34-35, dins el llibre de la nota 4.

contra allò que atempta contra la seva integritat espiritual; voldria proclamar als quatre vents aquell crit que un col·laborador, M. R., escriu al final del seu article: «Visca l'ideal!», l'ideal cristià, l'ideal que dóna importància a l'esperit⁷. En aquest apartat ha de quedar clara quina és la crítica que es fa a Zola i a la seva escola; els punts d'aquesta crítica coincideixen amb alguns aspectes que també rebutjava la crítica antinaturalista francesa encapçalada per Brunetière i la seva obra *Le Roman naturaliste*, publicada l'any 1883. D'aquí ve el títol d'aquesta secció, força explícit: l'antinaturalisme.

Es troben posicions i opinions contràries des de força aviat: ja el 1884, on es diu que és un «riu» que està en «ses fonts», fins a la mort del «capitost», Zola, el 1902. Els articles d'opinió que han estat repassats són set i tots ells es dediquen íntegrament, o en la seva major part, a aquesta qüestió⁸. A partir d'ells, cal respondre la pregunta: què bandegen de la nova escola?

La reprovació és dura i implacable. Creuen que s'ha d'eradicar, que s'ha de fer veure fins a quin punt una escola com aquesta pot arribar a ser perniciosa per tothom i en celebren el fracàs i la condemna.

En alguns aspectes tota la crítica coincideix; hi ha punts que són comuns a diversos articles; per deixar clara la repugnància que produeix la lectura d'unes obres basades en la més baixa societat, en el vici, en les passions més animalesques, ho fan amb una expressió força visual: «arriben a fer tancar los ulls y a taparse'l nas», diu Ausias; també A. diu: «fan cloure las parpellas del pudor»; el mateix que vénen a dir Joan Avinyó: «giravan ab asco la vista de tanta podridura», i M. R.: «s'havien de tapar los ulls y las orellas y'ls nasos». Però, el que realment és important per tots aquests autors és la influència, el mal que pot arribar a fer en l'ànima, en els cors, en la ment dels homes, una tendència que pot «emmatzinar l'ànima» (Ausias) amb les seves «lecturas impias y revolucionarias» i sense el «fre de la religió» (*Après nature*). El que fa aquesta escola, segons ells, és «umplir lo mon de metzina y desesperació», una «obra de desmoralització general» (M. R.); les seves obres «han sigut la epopeya de la corrupció, l'epilech de la degradació» (J. Avinyó) i amb elles el que han aconseguit és «haver mort en tantissims cors la fe y l'esperança matant en ells fins l'alegria purament terrenal» (M. R.). Un dels articles «*Après nature*» està dedicat justament a aquesta influència perniciosa de les lectures de les novel·les de Zola: a França, Decazeville, s'ha donat una escena real d'uns obrers amotinats que maten i «despedassen

7. M. R. (Manuel ROCAMORA?) *La condemna del naturalisme*, XXI, 1898, ps. 57-58 (26 de febrer). Acaba el seu article amb aquestes paraules: «do naturalisme es mort. Visca l'ideal!». Hom podria fer fins i tot l'oposició idealisme versus naturalisme.

8. Els articles són els següents: AUSIAS (Francesc RIEROLA I MASFERRER? o LI. B. NADAL?) *Epistolari estiuench*, III, *De re litteraria*, VII, 1884, p. 278; *Après nature*, IX, 1886, p. 50; *Realitat novelesca naturalista*, XIV, 1891, p. 99; A. (ABADAL?) *Zola en Lourdes*, XV, 1892, p. 297; M. R. *Lo fracàs del naturalisme*, XXI, 1898, ps. 25-26; M. R. *La condemna del naturalisme*, XXI, 1898, ps. 57-58; JOAN AVINYÓ, pvre., *Emili Zola*, XXV, 1902, p. 398.

A tall d'anècdota cal observar que, excepte l'últim, tots són anònims o tenen només unes inicials com a firma.

com feras» un enginyer, escena que en té com a model una de l'obra *Germinal*, de Zola.

Tots els articulistes consideren que el naturalisme és nociu, sobretot moralment. Segons el seu parer, Zola només es recrea en el vici, en el costat negatiu, en les escenes repugnants, «ab predilecció per les escombraries físiques y morals, afalagant les innobles passions» (Avinyó) i, a més a més, encara pretén que hom cregui que és un fidel retratista de la societat contemporània, però «no era la verdadera societat la que'ns pintavan los naturalistas» (M. R.); la «gent corrompuda, gent degradada, entregada als mes grans refinaments dels vicis» (que conformen una «pornográfica galeria de retratos», A.) no són «la representació verdadera y llegítima de la societat»; no tot està tan corromput ni «triumfa'l vici de qualsevulga manera» (M. R.); pinta només aquests éssers «com si en la Naturelesa no existís lo bell; com si s'haguessen acabat en lo mon les ánimes grans, els cors nobles, nos borra l'home cerebral per pintarnos l'home bestial» (Avinyó): aquesta idea de la bèstia humana o de l'home animal apareix en gairebé tots els articles; hom diu que el naturalisme redueix l'home a l'animal.

El que és més greu de tot, segons l'opinió d'aquests «antinaturalistes», és que els «moderns naturalistes o realistes negan l'*esperit* i no creuen ab *Deu*. Per aixó, sa filosoffa es la del dolor, sa moral, la de la desesperació, y sa literatura, la decadentista, neurótica y demoníaca» (A.). Condemnen, combaten el seu escepticisme com a un fet molt perjudicial. El problema és que «parteix d'una base falsa» (Avinyó), només dona valor als sentits, on hauria d'incloure també l'ànima. Controla l'home amb un «cech determinisme», el germen del qual és fisiològic, provinent de les lleis de Darwin de l'herència i del medi, diu A. al seu escrit. Tota aquesta base filosòfica, gens moral, més el fet de considerar el gènere de la novel·la com a germà bessó de la medicina i de la patologia, com a complement de la biologia i ajuda per la sociologia positivista (A.) (o sigui, considerant-lo com una ciència), fa que Zola hagi convertit la novel·la que abans era «lectura d'esbarjo y entreteniment, de distracció i dolç ensomni» en «contemplació d'escenes esgarrifoses, de figures indecents plenes de llagas purulentas».

El que s'ha repassat fins ara és la crítica a les obres i a la teoria; però també apareixen en aquests escrits comentaris censoradors de l'actuació personal de Zola en diversos fets (a vegades són aquests els que provoquen l'article) i comentaris a la seva pròpia personalitat i al seu propi caràcter, per arribar a la conclusió (el 1902) que ha estat «l'home mes funest del segle» (Avinyó). Desaproven la seva intervenció en l'afer Dreyfus⁹, defen-

---

9. Alfred Dreyfus (1859-1935) va ser oficial de l'Estat Major Francès, era de raça jueva. Va protagonitzar un escàndol polític a finals del XIX, principis del XX. Va ser acusat de facilitar informació secreta a l'agregat militar alemany a París i condemnat a ser degradat i deportat (1894). El 1896 es descobrí la culpabilitat d'un altre oficial que va ser absolt. En no voler-se revisar el cas Dreyfus es creà un corrent d'opinió dividit en dos sentits: el de l'esquerra republicana i radical, favorable a l'oficial, del qual foren portaveus Clémenceau, Reinach i Zola, que publicà *J'accuse*, i la dels antidreyfusistes que feren una campanya antisemítica. Més tard es revisà i finalment el 1906 fou rehabilitat.

sant els jueus i aquest militar francès d'origen jueu, en un escrit al diari «L'Aurore»; aquesta intervenció provocà la seva condemna popular, cosa que aplaudeix l'articulista M. R. que troba el seu càstig insuficient per tot el mal que ha causat la seva obra. També veuen amb mals ulls la seva anada a Lourdes seguint la pelegrinació, ho consideren com una «profanació sacrílega» (A.), provinent d'un home cínic i ateu com ell. Émile Zola era, segons el presenta J. Avinyó, «un gran talent, una força de la literatura moderna, d'una potència real indiscutible, un geni si's vol (...) mes un geni acanallat, vil, groller, repugnant, d'un temperament eròtic sanguini-biliós, d'un caràcter revoltat (...); tenia la seva ànima en «un estat de febricitat malaltica».

Del naturalisme bandegen els temes, els personatges, el determinisme, el concepte de novella, l'escepticisme... i de Zola les idees i els fets. És tot això el que combaten, perquè hi veuen un perill; la «coraç», la manera de lluitar-hi és la ferma instrucció religiosa (M. R.) (cal pensar en el tema principal de «La Veu»), és l'esperança d'una reacció de l'ideal, de l'esperit per tornar al seu lloc els «furs de l'ideal» (M. R.) i per no mirar més les coses «de negre ó roig color terrós» i mirar-les més de «color de rosa o blau de cel»¹⁰.

* * *

Cal fer una matisació abans d'acabar aquest apartat. Des del principi s'ha posat de costat el naturalisme i el realisme (així ho fan ells); això no vol dir que censurin tot el realisme: «al censurar lo realisme, no'ns referim pas al de bona lley, sa y vigurós y catalá de casta»; salven, doncs, el realisme de bona llei: «la literatura realista de bon sentit ha rebutjat sempre sa companyia (la del naturalisme)»¹¹.

És interessant també una informació que aporta Narcís Verdaguer i Callís en un dels seus articles, el dedicat a la novella de Pin i Soler, *Niobe* (1890, p. 111). Fa una mica de teoria sobre el que la novella era abans i el que és ara. Abans, diu, era «l'art de tractar enredos i meravelles de passions o de successos». La novella «avui» és l'estudi de la «vida-vritat», es basa en l'observació del món, perquè és això el que la gent demana. Explica que hi ha dues maneres d'arribar-hi: una, «l'estudi passional, basat en teories filosòfiques deterministes i positivistes» que en la literatura catalana ja té un representant eminent, Narcís Oller (no en fa cap judici de valor, es limita a constatar una influència de les noves tendències ja en un novel·lista català); la segona és «l'estudi del conjunt de la vida d'un moment històric donat, i en relació ab una persona o una acció (...) com a instrument o com a centre de convergència»: aquesta està representada per Pin i Soler.

10. M. (Josep MASFERRER I ARQUIMBAU?) *Don Emili y Donya Emilia*, XII, 1889, p. 409. Article dedicat a veure el contrast entre Emili Castelar, polític «utopista», i Emilia Pardo Bazán, novel·lista (el naturalisme és tracta de secta revolucionària).

11. La primera citació és d'ABADAL, nota 3; la segona de M. R., *Lo fracàs del...*, nota 8.

En llegir-ho hom té la sensació que la primera via era la que haurien censurat segurament els autors dels articles antinaturalistes i que la segona era l'acceptada via «realista de bona llei». És així realment? Narcís Verdagué el 1890 veu, i això és clar, que hi ha diferències entre els escriptors catalans encara que tots ells tendeixin al «realisme».

DE RE LITTERARIA: LES NARRACIONS BREUS

I

Aspectes introductoris

Val la pena observar què es publicava de narrativa a «La Veu»¹² i perquè, quina opinió en tenien els mateixos col·laboradors, com pensaven que havia de ser, què pensaven que havia d'incloure. Cal donar valor a unes breus mostres literàries per tot el que contenen, per tot el que signifiquen. Per descomptat el que s'estudiarà a partir d'ara no tindrà res a veure amb el que s'ha vist que criticaven aquells «antinaturalistes»; les narracions estan d'acord amb el que s'ha dit a la primera part del treball sobre l'ideari de «La Veu», que està lligat per tots costats amb el de la Renaixença.

Heus aquí unes breus notes que cal remarcar abans d'entrar de ple en l'estudi pròpiament dit:

1.1. Seccions de «La Veu del Montserrat»

El setmanari s'estructura en cinc seccions: la d'articles de fons (on apareixen molts dels articles antinaturalistes que s'han estudiat); la «Crònica Religiosa»; el «Diari del Principat»; el «Correu General» que pot ser substituïda per una altra, «Varietats»; i, per últim, la Secció Literària. Pel que fa a la narrativa breu ens interessen les dues darreres. Formen part de la primera fragments d'obres històriques, articles, narracions curtes, textos d'instrucció, etc. La segona està formada quasi exclusivament per composicions poètiques, però cada any (amb alguna excepció, per exemple el primer any) apareix en aquesta secció alguna narració breu; entre 1893 i 1900, són els anys en què la narrativa breu és més present en la Secció Literària. Es pot dir, agafant les coses molt en general, perquè no sempre són així, que en la secció de «Varietats» hi ha la major part de la narrativa folklòrico-popular; els altres tipus solen aparèixer a la Secció Literària. Els últims anys s'institueix una secció, «Folklore» o «Secció Folklòrica» en què apareix allò que el mateix títol indica: de 1898 a 1900, hi ha sis rondalles. Aquesta secció deixa clara la importància que es dona a aquests gèneres populars o folklòrics.

---

12. Maties RAMISA, nota 4, dedica poc espai a la prosa i als escriptors que intervenen més: Lluís B. Nadal i Martí Genís i Aguilar. D'altra banda, tampoc no hi fa una referència directa M. S. SALARICH I TORRENTS en *La Veu del Montserrat (1878-1902)*, Vic, Patronat d'Estudis Osonencs, 1993.

1.2. Aspectes formals de les narracions

a) Les narracions que més criden l'atenció són les que tenen un principi i un final que informa de moltes coses; són començaments i acabaments que es distingeixen del que seria «normal»: començar la narració directament i acabar-la amb un final «feliç», i prou. Els autors escriuen molts cops com una mena d'introducció, de pròleg, en què expliquen o bé la seva intenció en escriure (es veurà més endavant en una narració de Francisco de Paula Capella en la qual fins i tot posa títol a aquest pròleg: «A mos lectors») o bé el «gènere» al qual pertany la narració («La muller de glas») de Ll. B. Nadal 1883, etc.) o bé el seu origen («Las fillas del rei Herodes» de Fco. Capella 1891, que explica d'on prové la tradició, etc.). Els finals no solen ser llargs: els que ho són més són aquells en què l'autor es pregunta o reflexiona sobre la veritat d'allò que ha explicat («Rondalla de ma terra. La cohort espanyola al peu de la creu» d'Anton Balcells, 1881). La majoria de finals són brevíssims de l'estil de «aquí jo'm callo», «Tinc de dir prou se m'ha acabat la corda»¹³, «Veheuse açí explicada la rondalla», etc. A vegades el seu començament i el seu final indiquen que es tracta senzillament d'un conte o una rondalla popular i típica; l'exemple més paradigmàtic trobat a «La Veu» és «Lo romeu» de Thos i Codina (1885) que comença i acaba amb una forma o fórmula tradicional: «Veus aquí que una vegada era un romeu qui caminant, caminant, se n'anava per terres i nacions buscant almoïna» (situa, però sense precisar el temps); «Y ara si no son morts son vius y si no son vius son morts». Són fórmules lingüístiques fixes que serveixen per obrir i tancar: és un tret propi de la rondalla que normalment desenvolupa una història total¹⁴.

b) Un altre aspecte formal (i estructural) a destacar, perquè afecta un bon grup de narracions, és el fet que apareixen com dos plans dins la narració. Primer es presenta un pla real (amb uns personatges: n'hi ha un que narra, que conta, i un/s altre/s que escolta/en) i després una història que està en boca del personatge del pla real: es pot dir que hi ha una història dins una història. Alguns exemples il·lustratius poden ser: «Testament d'un soldat» on hi ha un avi (que explica la història de cal Miras, el perquè del seu nom) i els seus néts i fills (M. Genís, 1893, p. 407); «Lo salt de la minyona» on hi ha el propi autor en el paper d'avi (que explica la tradició i la història de la minyona) i la seva néta (J. Salarich, 1883, p. 341); «Diumenge de Rams» on hi ha en el primer pla el narrador (Pepet) i el seu amic Qujmet, que explica la història d'un altre home, en Joan (el segon pla) (J. Pratdesaba, 1894, p. 88); etc.

1.3. Autors i llengua de les narracions

Totes les narracions són en català, però no totes tenen el seu original en aquesta llengua. A «La Veu» hi ha col·laboracions narratives d'autors estran-

13. *No tenim corda*, Ll. B. NADAL; té un principi i un final irònics, potser és l'única narració en què apareix la ironia clarament.

14. Ramona VIOLANT, *La rondalla i la llegenda*, Altafulla, 1990, dins l'apartat «Gèneres de la Narrativa Folklorica».

gers que són traduïdes: n'hi ha poquíssimes. Trobem traduccions de narracions de revistes de fora: de la «Revista de Alcoy» un escrit d'un tal J. Montllor i Blanes (1880, p. 95) i de la «Revista Euskara» un de J. Iturralde i Suit (1885, p. 192). També hi ha una narració traduïda per J. B. Aliberch i Tort, una traducció de La Fontaine de J. Pratdesaba Portabella, una traducció de l'alemany de J. M. Baranera i Pasqués, una de Selgas (?) per un tal F. X. C.; per últim es pot citar una narració de Henryk Sienkiewicz i una de Villiers de l'Isle-Adam, en les quals no es menciona el traductor. Totes les traduccions estan en la línia de les col·laboracions d'escriptors catalans: no suposen cap innovació, sinó que reafirmen l'interès sobre els mateixos temes.

Entre els escriptors catalans podem fer una subdivisió: els col·laboradors de la Plana de Vic i els escriptors forans. Els primers escriuen la majoria de les narracions: entre ells hi ha Mn. Cinto Verdaguer (amb *Excursions i viatges*), Ll. B. Nadal (amb unes disset narracions de tot tipus), Martí Genís i Aguilar (amb unes onze narracions), Josep Pratdesaba i Portabella (amb cinc).

Ll. B. Nadal i Martí Genís són els màxims col·laboradors a «La Veu» pel que fa a la prosa de ficció, de creació. Anys més tard, el 1915, Mn. Jaume Collell presentava el primer amb les següents paraules: «en general son estil no arrenca la volada, y resta en la categoria d'un bon narrador que diu prest lo que ha de dir per fer-se entendre», i, més endavant, «Tenia un talent especial per assimilar-se l'element popular, tret directament de les costums y del llenguatge del poble, y aqueixa qualitat es la que avalora la seva prosa narrativa»¹⁵. Fixem-nos que en destaca el valor dels costums i tradicions populars i llur conservació. Ll. B. Nadal és un autor d'una prosa (i un vers) tenyida d'una ideologia, de to conservador; una prosa amb intenció moral. Martí Genís, en canvi, no té referències directes a la ideologia però «la seva narrativa, d'inspiració romàntica i amarada de sentimentalisme, és una exaltació dels valors tradicionals»¹⁶.

Entre els col·laboradors forans destaquen, en quantitat de narracions: Maria de Bell-lloch amb quatre, Riera i Bertran amb tres, Francisco de Paula Capella, Josep Valls i Bofarull, Joaquim Ruyra, Emili Vilanova amb dues, i molts altres amb una sola composició: Carles Bosch de la Trinxeria, Pau Bertran i Bros, Terenci Thos i Codina, etc.

II

Opinions sobre la narrativa breu. Terminologia

Cal analitzar les opinions sobre la narrativa breu d'alguns autors, col·laboradors de «La Veu»; parlar de quins són els models que proposen; veure

15. *Narracions*, de Ll. B. NADAL, B. Il·lustració Catalana, 1915? *Pròlech* de Jaume Collell.

16. Ídem nota 4, p. 159.

quina és la terminologia que ells mateixos utilitzen en referir-se als diferents tipus de «gèneres» en prosa que publiquen i com els entenen.

Farem, primerament, una petita referència a la narrativa «llarga», malgrat que no entri dins els marges del treball: una carta que Francesc Rierola dirigí a Ll. B. Nadal en motiu de la lectura d'una obra d'aquest segon, *Benet Roure*¹⁷, dóna força informació. L'autor es planteja el terme que més escau a una obra com aquesta; fa una doble distinció com es pot comprovar en les seves paraules: «Dich narració, perquè per ses proporcions y factura, mes be es lo que Alarcón batejà ab lo nom de "noveles curtes", calificatiu que no trobo molt encertat, y á França anomenen "nouvelles", que lo que en esta part dels Pirineus entenem per "novela", y nostres vehins distingeixen ab la paraula "roman"». Posa en relació, doncs, el terme «novela» amb el de «roman» i per altre costat considera com a sinònims «narració», «novela curta» i «nouvelle». Per distingir aquestes dues branques ha de fer servir els mots equivalents en altres llengües, tal vegada en català no era prou clara la diferència. Era i és difícil fer classificacions, però quedem-nos ara amb aquests dos subgrups: la distinció entre ells es fa per les proporcions i per la factura; no especifica més, però es pot pensar que, pel que fa al segon, les proporcions han de ser més reduïdes i la factura, la manera de fer, més senzilla: no vol dir, de cap manera, més mal fet o de menor qualitat; és el que matisa Rierola dient a Nadal «ningú te'n farà cap carrech; puix dintre del quadro se dibuxan clarament los personatges (...) y la protagonista»; a més li valora «lo castís llenguatge», «son estil nítit». Els redactors de «La Veu» apliquen el nom de «novela» a obres com *Quadros del cor*, de Martí Genís, *Rosada d'istiu*, de G. Vidal i Valenciano, o *Niobe*, de Pin i Soler.

Entrem, a partir d'ara, en allò que hom considera narrativa breu. Els termes aplicats a diferents narracions curtes que es poden trobar al setmanari són els següents: «rondalla», «llegenda», «tradició», «cuento/conte/quènto», «quadret», «historieta», «faula», «fragment?», «memòries», «narració còmica-popular». Els quatre primers són els més usats pels mateixos col·laboradors: la distància entre «rondalla/conte» i entre «llegenda/tradició» no és gens clara si s'observen els textos als quals van referits els termes. Quina teoria hi ha sobre aquests textos breus?; o el que és el mateix, quina opinió tenen sobre aquestes narracions curtes?

És extraordinari «l'articlet» «d'un col·laborador anònim» (que firma N.) —les paraules entre cometes són de la redacció i estan col·locades en l'encapçalament de l'escrit on també s'informa que l'article «expressa un desitx conforme a nostre pensar»—. Es titula «Los cuentos»¹⁸. Toca el tema de l'amor a la pàtria¹⁹: la pàtria representada per la família i pels «recorts». El seu

17. *Carta oberta al Sr. D. Lluís B. Nadal*, Francesc RIEROLA I MASFERRER, x, 1887, p. 359.

18. N. (és de Lluís B. NADAL I CANUDAS?), *Los cuentos*, xiv, 1891, p. 360 (Varietats).

19. La pàtria és considerada com a mare, idea totalment romàntica i pròpia de la Renaixença. La citació que encapçala el text diu: «La société humaine demande qu'on aime la terre où l'on habite ensemble; on la regarde comme une mère et une nourrice commune; on s'y atta-

objectiu és escriure unes línies per reivindicar les «nostras tradicions» abandonades: «Catalunya», diu, «fes que tos fills se trametin, a través de las generacions, la fama de ton honor y lo nombre de tas victorias, fes renáixer en ells lo vigor de tos fills héroes, mártirs d'una mal entesa llibertat, de la que començá per trepitjar tos drets y ha acabat volgüent hasta ventar las tuas cendras! Ah! no, no ho lograrán, aqueixas cendras son los únics recorts que'ns restan de nostra mare, y aqueixos recorts, aqueixas cendras son las tradicions. (...) Aqueixas narracions, y las que portan lo nom de "rondallas", y pertanyen á la literatura senzilla, popular, voldriam que fossen conreuadas per las bonas plomas. (...) ¿Donchs per qué pregunto jo avuy que per tot se pregona patriotisme, no se dedicarán los novelistas á eixas produccions senzilletas, seguint las petxadas de escriptors tan respectables com Fernan Caballero y Anton de Trueba?». Aquest text és interessant perquè en ell es veu què entén per rondalla: *narració de literatura senzilla, popular, una producció senzilleta*. També presenta el que pot ser un altre tipus de narració, les tradicions: narracions en què s'expliquen la fama i les victòries de la pàtria, en què s'explica un bocí d'història. El mot «tradicció» és usat aquí només, segons sembla, per referir-se a allò que es transmet de pares a fills, fets històrics, creences i sembla que també és aquest el sentit que té quan apareix en el subtítol d'algun text breu: es podria considerar, així ho creu R. Violant²⁰, com una mena de subgrup dins les llegendes o com un record, un índex, però mai una forma narrativa específica. Amb el títol, o bé vol dir que engloba totes les formes de què ha parlat en una sola (*cuento*), o bé que la paraula *cuento* és una mena de sinònim de les altres. No és gens clar, però el que sí és evident és que es dóna moltíssim relleu a aquesta sèrie de narracions breus, populars com a representatives del que és la Catalunya que cal conservar i preservar. Una narrativa curta per la qual es busquen models que serveixin de guia als autors que la vulguin conrear (o que l'han de conrear): els models proposats són A. de Trueba i Fernan Caballero (Cecilia Böhl de Faber), autors de contes, narracions populars de regust folklòric, rondalles, narracions senzilles. És l'únic text dels estudiats en què es proposen uns models.

N. no és l'únic a donar importància a aquest tipus de narracions breus i populars; hi ha un autor, Francisco de Paula Capella (ja ha estat citat més amunt en parlar de l'ideari de «La Veu»²¹, que en la dedicatòria «A mos lectors» diu així: «vull relatar las llegendas populares de la nostra estimada terra y vull fer veurer tota la poesia que ellas tenen tan o més que las que los països del Nort (...) La major part las he escritas en castellá perquè he volgut mostrar la riquesa de las tradicions y llegendas de nostra terra. A «La Veu» —de la qual valora que sigui «altament catòlica»— «escriuré mas llegendas en

---

che et cela unit» (Bousset). S'ha de pensar que en el primer número de «La Veu» apareix l'*Oda a la Pàtria* de Bonaventura Carles Aribau, així posaven com a senyera un poema que ho havia estat de la Renaixença.

20. Ídem nota 14.

21. Ídem nota 5.

catalá»²². Ell valora positivament aquests textos, a més a més, perquè amb ells pot difondre la lectura catòlica i «recreativa» i pot lluitar contra «tan escrit impí o indecent». Aquest seguit de textos breus de què s'està parlant anomenats rondalles, llegendes, tradicions o cuentos són cabdals, com veiem, per moltes coses, tant per l'aspecte de «fer pàtria» com per la vessant religiosa –recordi's l'ideari de «La Veu»–. És per això que en el setmanari n'hi ha tants?

Si mirem ara les narracions breus que porten com a subtítol un d'aquests quatre termes, s'ha de destacar la gran barreja que hi ha a l'hora d'usar-los; a més cal remarcar que per totes elles es fa servir el mateix verb «contar», en el sentit, és clar, de narrar, relatar; també cal dir que el mot rondalla o el de conte se sol relacionar amb un «fet» no real o inventat; en canvi, el mot llegenda o tradició remet a un fet «real» o almenys així es creu) que tingué lloc en un moment determinat i a vegades amb una prova d'aquesta veracitat. No és però una regla matemàtica. Tot això es pot veure en alguns fragments extrets dels mateixos textos, a voltes de la introducció i a voltes del final:

- 1881, p 29. Ll. B. Nadal: «Foch á la cúa del llop» (rondalla): d'una aventura estranya i *miraculosa*, que li va passar a un seu amic, ell en fa una rondalla «per la *senzillesa*» (recordi's l'article de N. on també es destacava aquest aspecte).
- 1883, ps. 21, 30, 35. Ll. B. Nadal: «La muller de glas. Rondalla d'hivern»: vol deixar clar que és totalment *popular*, parla del poble com a responsable de la veritat o no de la rondalla. «Com me la *comptaren*, te la compto, te diré, lector, seguint lo romanç»; és curiós que digui «de cap manera vull passar per partidari del *genre* al qual la rondalla pertany (...) es solament per distraurem y distraure (...); la rondalla pertany a la furiosa classe de *romanticisme*» (distingeix, doncs, diferents classes de rondalla).
- 1883, p. 341. J. Salarich i Verdaguer: «Lo salt de la minyona. Tradició dedicada á ma estimada neta»: «no es un cuento, es una *veritat*, es un fet que tingué lloch segons tinc entés en lo final del sigle passat»; «la tradició no en parla (del personate “dolent”), al menos jo no ho *he sentit a dir*»; «Aquesta historia no es perdrá may. La roca y el lloch son coneguts en la comarca ab lo nom expressiu del Salt de la minyona». *Cuento* remet a una cosa que no és veritat; aquí l'autor insisteix que és veritat.
- 1883, p. 295. J. Riera i Bertran: «Boigs fan bitllas» (narració còmica-popular); al final diu el narrador: «La *rondalla conta* que (...) pero jo

---

22. Darrera sembla que hi hagi un missatge implícit: no les deixem perdre! N. ho deia ben clar. En paraules d'un altre col·laborador, C. Bosch de la Trinxeria, aquest missatge s'expressaria, tal volta, així: «Quina llàstima si tan poètica y hermosa costum (tradició) se perdés!» (paraules de *Costums que s'perden*, vegeu nota 27.

no'u crec». El terme «narració còmica-popular» surt de tots els que estem tractant, però cal anar amb compte: diu popular i ja s'ha vist com era un dels aspectes que destacaven els textos citats de N. i de Capella; a més al final l'anomena rondalla.

- 1885, p. 192. Joan Iturralde i Suit: «Lo rossinyol de Errota-Zuri. *Rondalla*». És una velleta (Cathalin) que l'explica als néts. Al final es diu «han passat molts anys des que s'explicava aquest *conte*». S'equipara rondalla i conte; o eren dos termes que es confonien?
- 1886, ps. 392-399. C. Bosch de la Trinxeria: «La *llegenda* de Sant Guillem de Combred. Alt Vallespir»: «Donadas eixas explicacions (unes dades introductòries) *contarem* la *llegenda* de...».
- 1891, p. 231. Francisco de Paula Capella: «Las fillas del rei Herodes» (*llegenda* fantàstica catalana): explica primerament una tradició o llegenda que «existeix en Alemanya», la tradició de les Willis, éssers fantàstics. «Una *tradicció* semblant» diu «hi ha en nostra terra. Mes com nostre país es y ha sigut sempre eminentment católich, l'origen de la *tradicció* de las bailarinas fantàstics *arrenca dels llibres sagrats*, apoyantse en la vida de St. Joan Baptista, y's *conta* així». És evident que equipara el terme tradició i el de llegenda.
- 1895, p. 348. Ll. B. Nadal: «La rondalla de la mart»: en una nota final l'autor informa «Lo malaguanyat felibre Joseph Roumanille *dona forma literaria* á aquesta *rondalla popular*. Jo l'he *recullida* en catalá y en catalá la publico, sens afegirhi ni trauren ni cambiarhi res, però si posant empenyo en ferne ressaltar la filosofia. A mi m'agrada bon xich mes que la provençal, sobretot per sa major *moralitat*, tota vegada que queda evidentment castigat lo blasfemador de l'obra de Deu». És una rondalla que conta el poble i que l'autor recull. Recordi's que més amunt havia dit que no li atreien les que només distreien; li interessa la moralitat; tenim dos trets més de la rondalla: distreure i ensenyar.
- 1899, p. 12. Marió d'Altarriba: «El xocolate»: no concreta què és però al començament queda clar que com que és real no pot ser un *cuento*, sinó una *història/historieta*.

No se n'ha tret gaire l'entrellat, sembla. És evident que tota aquesta terminologia s'interrelaciona; el seu límit no és clar, ni era clar.

Queda per dir alguna cosa dels altres termes que es troben en els textos breus: quadret, historieta, faula, fragment?, memòries. Són mots que apareixen una o dues vegades; és difícil establir què representaven per a ells. L'únic que remet a un text «no real» és el mot «faula», que hom relaciona a una narració on intervenen animals humanitzats²³. Els altres remetent a una narració que consideren real; i hi ha el mot *fragment*; què vol dir?, té el

---

23. Ídem nota 14. La faula sol ser un gènere en vers, aquí en tenim un exemple en prosa.

mateix sentit que quadret? o és que l'autor volia continuar aquesta narració? Són punts foscos dins la terminologia²⁴.

Per acabar aquesta secció una última reflexió: què consideraven que eren totes les altres narracions breus a les quals no posen cap etiqueta?

III

La narrativa breu. Tipus i formes

Hi ha varietat dins la narrativa de «La Veu del Montserrat», ja s'ha vist. Si es té en compte l'ideari conservador i la mentalitat dels que hi escriuen (com hem comprovat contrària a l'escola naturalista i realista, malgrat que acceptin el realisme de bon sentit català) el que hi podem trobar serà més restringit o més acostat a les idees: no hi ha res que se n'aparti.

Què s'hi troba, doncs, pel que fa a la narrativa breu? Quin és el material que hi apareix? A continuació s'intentarà fer-ne una ordenació²⁵. Cal dir de bon principi que s'ha tractat tota la narrativa breu que té la referència al gènere al qual pertany (de la qual ja s'ha parlat a la secció anterior) i la resta de narrativa curta. Hi ha en total més d'un centenar de narracions. S'ha inclòs algun capítol de novel·la que forma una unitat «distintiva» i potser separada respecte la novel·la²⁶. S'han pres les narracions de viatges o d'excursions com a ens totalment diferents, situades en un subgrup a part. Una hipotètica ordenació pot ser, doncs, la següent:

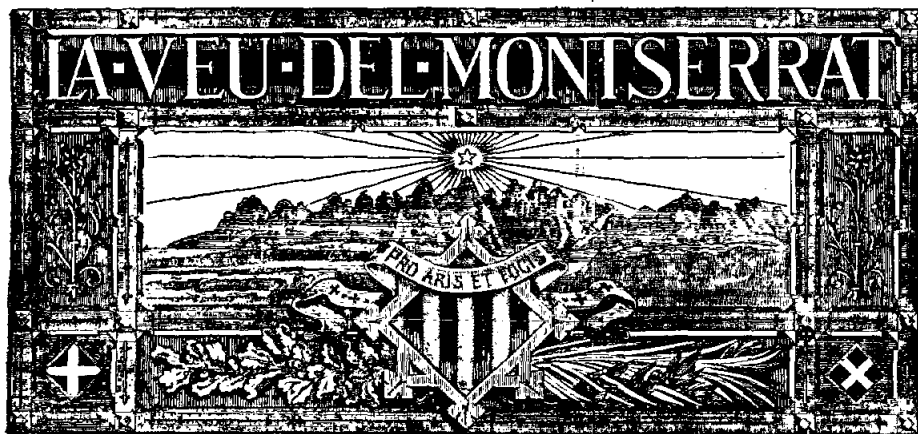
III.1. Narrativa costumista

En un principi el títol del treball havia d'excloure aquest tipus de narrativa, però s'ha rectificat pel que té d'interès vist el desenvolupament de l'estudi. Té un pes dins «La Veu» que pot ser interessant destacar. El tipus de narrativa de costums que hi apareix pertany a allò que hom ha anomenat «quadre rural», més dominat per la ideologia conservadora que es veu només mirant algun dels títols inclosos en aquest grup: per exemple tots aquells que destaquen un costum religiós com les processons, les romeries,

24. A partir del que s'ha dit, es pot agrupar la prosa narrativa apareguda a «La Veu» en tres subgrups o sota tres mots: novel·la (roman), narració (novela curta/nouvelle) i conte (on s'inclourien les rondalles, les llegendes i totes les narracions breus). A una conclusió força semblant arriba BAQUERO GOYANES a *El cuento español en el siglo XIX* (cap. I), Madrid, CSIC, 1949.

25. MATEU RAMISA (nota 4) ha dividit la prosa de «La Veu» en dos grups: la prosa costumista (tant rural com urbana) i les narracions de tipus romàntic i de moralisme clerical; destaca del primer grup autors com Martí Genís, Riera i Bertran, Francesc Maspons i Labrós (costumisme rural), Marió d'Altarriba i Narcís Oller (costumisme urbà); i del segon, Ll. B. Nadal, Bosch de la Trinxeria, Joan Aliberch i Martí Genís, etc. És difícil classificar qualsevol cosa que hom es proposi, la classificació no és mai exacta; indica varietat.

26. Els capítols de novel·la acceptats són *La fira de l'Hostal del Vilar* i *La romeria a Puiglagulla*, de Martí GENÍS i AGUILAR, *Corre-bou*, de J. SALARICH. *La romeria...* és un exemple paradigmàtic perquè, segons Maria Mercè MIRÓ, estudiant de Genís, va ser reproduït com a quadre de costums diverses vegades (dins *La prosa narrativa de M. Genís i Aguilar*, Vic, 1978).

SETMANARI POPULAR DE CATALUNYA.

el combregar general...; no hi ha res que pugui anar més d'acord amb tot l'ideari de «La Veu», que es proposava fomentar aquests costums per preservar l'ara, o sigui la fe del poble. Podem dividir en dos subgrups els quadres de costums: aquell que presenta una escena de la vida i aquell que presenta una figura representativa d'una determinada feina o ofici, un tipus humà.

III.1.1. Entre les escenes podem incloure:

- Marió d'Altarriba: «La mantellina. Costums de Barcelona», 1897, p. 316.
- Josep d'Argullol i Serra: «La castanyada», 1884, p. 359.
- Joaquim Cabot i Rovira: «La processó de Corpus a Iglés», 1898, p. 99.
- Martí Genís i Aguilar: «La fira de l'Hostal del Vilar» (capítol de la novel·la *La Mercè de Bellamata*), 1879, p. 136.
«La romeria de Puiglagulla» (capítol del *Quadros del cor*), 1881, p. 136.
«Una sort», 1886, p. 223 (corre-bou a la plaça de Vic).
«Lo combregar a tot Vic», 1894, p. 95 (el tiu i el combregar).

- Albert Joanich: «Festa Major. Memòries d'un senyó mestre de la Plana de Vich», 1894, p. 40.
  - Lluís B. Nadal i Canudas: «Lo corpus de Vallgraciosa», 1882, p. 188 (la processó).
«No tenim corda», 1888, p. 124 (la matança del porc).
«Les caramelles de Vallgraciosa», 1895, p. 116 (per què l'anomena rondalla de Pascua Florida?).
«Lo segon diluvi», 1896, p. 412 (el pessebre).
«La romeria», 1898, p. 308.
  - Josep Pratdesaba i Portabella: «Lo toch de llamada», 1893, p. 375.
«Diumenge de Rams», 1894, p. 88 (la processó).
  - Joaquim Salarich i Verdaguer: «Corre-bou» (capítol de *Lo castell de Sabassona*), 1885, p. 79.
  - Emili Vilanova: «La última festa», 1889, p. 303.
  - (potser A. Joanich?) «Una nit de Nadal. Memòries d'un senyó mestre de la Plana de Vich», 1890, p. 7.
- (...)

III.1.2. Entre els tipus hi ha:

- Albert Joanich: «Historia d'un avar», 1895, p. 45.
  - Frederic Mistral: «L'home popular», 1892, p. 167 (el batlle).
  - Lluís B. Nadal i Canudas: «Lo guarda-barreres», 1893, p. 409.
  - Narcís Oller i Moragas: «Lo curandero nou», 1882, p. 294.
  - Joaquim Riera i Bertran: «L'advocat de peu de marge», 1882, p. 223.
«Lo saludador», 1882, p. 271 (totes dues narracions de *Escenas de la vida pagesa*).
  - Josep Selgas i Carrasco?: «Lo butxí», 1880, p. 211.
  - Gaietà Vidal i Valenciano: «Lo curandero», 1882, p. 279.
  - Emili Vilanova: «Un pobre», 1889, p. 240.
- (...)

Ho són, de narrativa costumista, totes aquestes narracions? Perquè sigui un quadre cal un tractament detallat de figures, costums o tradicions populars i la seva tipificació. Pel que fa als tipus, a «La Veu» destaquen aquelles que presenten un personatge típic d'un ofici determinat: és curiosa la inclusió en un mateix any de tres narracions dedicades a un mateix ofici, el curandero o saludador. Totes amb diferents tractaments. Hi ha altres oficis: el guarda-barreres, el batlle, l'advocat de poble, el botxí, etc. Es veu també algun tipus humà que té una forma de vida típica: el pobre, l'avar. Cal destacar els quadres que presenten una escena pròpia de les festes tradicionals

de l'any: la castanyada a pagès, el corre-bou propi de les festes majors²⁷, la matança del porc, les fires típiques, la pròpia festa major, la diada de Nadal, la construcció del pessebre (costum antic), etc.

III.2. *Narrativa folklòrico-popular*

S'hi ha inclòs les rondalles, les llegendes o tradicions (ja s'ha explicat més amunt la possible equivalència d'aquests termes), els exemples o apòlegs, les faules. Més amunt ha quedat clara la dificultat que existeix per intentar copsar què entenen per cada un d'ells; no tot el que anomenen rondalla és possible classificar-ho dins les rondalles; a més cal pensar que no sempre mencionen què és. La definició dels dos gèneres principals (rondalla i llegenda) ja és molt valuosa pel que significa: la rondalla és una narració de caràcter imaginatiu i una forma de ficció que tendeix a distreure però alhora a donar una *llició moral i didàctica*; la llegenda o la tradició és una forma propera a la història, és com una història menor d'una localitat, d'un personatge o d'uns fets i a més es narra per «a bé i profit de la col·lectivitat» (també aquí és important la part d'alliçonament). La part subratllada és la part que tenia més pes en el setmanari. També els altres gèneres (l'exemple, la falla) tenen aquesta part de llició moral, a vegades implícita, a vegades expressada ben clarament en les línies finals.

Una possible classificació de les narracions folklòrico-populars podria ser la següent, tenint en compte les trobades a «La Veu»²⁸.

III.2.1. *Dins les rondalles*

a) Algunes rondalles de bèsties (i plantes): «La rondalla del grill», «La batalla del mico i del cranch», «La rondalla de la viola»... en què els protagonistes són els animals (o la flor), que actuen i parlen com a éssers humans; l'argument i el tema solen ser de caràcter realístic: la rebel·lió d'una espècie animal contra l'home (la primera), les lluites per la supervivència i el domini (la segona); la tercera és més problemàtica perquè la viola explica l'origen de les violes (Déu les creà per recordar i marcar la mort del seu Fill) i amb això alhora s'explica perquè aquestes flors apareixen les primeres; en aquesta última apareix, a més, el narrador com aquell qui escolta la història; és una narració més llarga del que solen ser aquesta classe de rondalles: és una recreació? és una rondalla popular?

27. *Costums que s'perden*, de Carles BOSCH DE LA TRINXERIA, dins «Miscelánea Folklòrica», ALMIRALL, MASPONS I LABRÓS, VIDAL DE VALENCIANO...; en l'apartat «Festas Majors muntanyesas» diu això del corre-bou: «En las festas majors, una de las costums que s'conservan y's conservaran encara molt temps son las corridas de bous, atesa l'afició dels pobles (...) No hi ha cap poble que per sa festa major no tinga sa corrida de bous y vacas; es la principal diversió de la festa. *Vich*, *Olot*... tenen llurs corridas».

28. Ídem nota 14. He seguit la classificació de Violant i n'he tret la definició de cada «gènere».

b) Algunes rondalles meravelloses:

1b) N'hi ha que poden agrupar-se sota el subtítol «Ajudes sobrenaturals» per exemple «L'aucellet» (és una velleta qui ajuda), «El pot encantat» (l'ajuda prové d'un savi; és molt semblant a la rondalla de la Ventafocs, diuen els folkloristes), «Foch a la cua del llop» (on una nena és ajudada per un àngel).

2b) N'hi ha també d'objectes màgics com «El pot encantat» (el mateix títol ho diu), «El vell que fa florir els arbres morts» (hi apareixen diversos objectes: un morter, la cendra...), «La princesa Tag-el-Agem» (el pot de l'amargura i la copa dels àlocs), etc.

Tant un tipus (1b) com l'altre (2b) tenen una característica comuna: es parteix d'una dissort fins a arribar al desenllaç «feliç».

3b) «La rondalla de la mort» és una rondalla mítica: la Mort i l'home; la Mort que és la gran igualadora no pot ser enganyada.

c) Algunes rondalles de fórmula fixa:

1c) Acumulatives com «Lo romeu», «Boigs fan bitllas», que són populars i en elles s'explica «un fet mitjançant la participació en un fi comú de diversos personatges, quasi sempre animals, que van sumant-se» com en una cadena.

2c) Paremiològiques que són rondalles en què es vol aclarir o interpretar l'origen d'una frase feta: «Foch a la cua del llop» (on es vol explicar la frase del títol).

Hi ha, però, alguna rondalla (és clar segons l'autor) que no ha estat possible classificar, són rondalles realment?: «Lo rei negre», «La muller de glas», «La rondalla de la Bufafocs», «La rondalla de Ninou», «La llanterna de Diògenes. Rondalla micrològica» (quin nom tan estrany!), etc. La primera és més aviat un conte romàntic (un nen malaltís mor per un desengany). La segona podria ser una rondalla meravellosa (dos amants es canvien el cor). La tercera sembla una adaptació a l'època «actual» de la rondalla de la Ventafocs, però no hi ha l'element màgic i acaba malament; podria formar part com la primera del tercer tipus de narrativa que establirem. La quarta sembla una alegoria: parlen Ninou (un jove) i Antany (un vell). La cinquena és fragmentària però tracta el tema de la baixada d'un filòsof a l'infern per buscar Diògenes: un tema rar!, però amb certa tradició llunyana, Virgili, Dante. Tot això prova que és difícil classificar: ja s'ha vist que se n'ha inclòs algunes a més d'un lloc; hi ha formes que són ambigües i híbrides, segons R. Violant.

III.2.2. Dins les llegendes o tradicions

a) «Les filles del rei Herodes» (dones d'aigua o goges), «Lo Fort Farell» (un gegant), «El pont del diable» (el dimoni), etc., formen part del grup de llegendes relatives al món sobrenatural.

b) N'hi ha una altra sèrie que són llegendes relatives al món de la història humana: «La llegenda de St. Guillem de Combrèd. Alt Vallespir», «Un jurament davant de Deu» (llegendes sobre sants i imatges religioses que giren al voltant del «meravellós sota la forma de miracle», Violant, p.

139) i «Eudòxia d'Orient», «Guillem Berenguer, comte d'Ausona» com a llegendes sobre figures històriques.

c) N'hi ha dues que són llegendes explicatives del nom d'un lloc concret (no s'han pogut classificar dins la divisió de Violant): «Lo salt de la minyona» (explicada més amunt), «El Altet de la Creu».

És curiós observar com en quasi totes es consigna el lloc: el Vallès, l'Alt Vallespir, Barcelona, St. Miquel del Fai...; ja hem dit que les llegendes són com petites històries d'una localitat, una versió idealitzada de la història. «Lo Fort Farell» i «La llegenda de St. Guillem de Combred» són dos exemples clars de llegenda recollida per diferents «folkloristes»: Francesc Maspons i Labrós i Carles Bosch de la Trinxeria (vegi's el subgrup de Narrativa d'excursions); també les trobem en poesies de Mn. Cinto Verdaguer: la primera en un poema, «Lo Farell», publicat a «La Veu» el 1885, p. 188, i l'altra al Cant v del *Canigó* (el mateix Bosch de la Trinxeria hi fa referència en la seva narració).

III.2.3. Exemples o apòlegs

Solen ser narracions breus de caràcter didàctic, en què poden representar-se persones humanes i personificar-se éssers irracionals. «La felicitat», «La ferredura vella» en són mostres: la moralitat de la primera és que l'home més feliç del món és aquell que no té res (d'aquesta narració en diuen rondalla; quina és la diferència entre un terme i l'altre? es confonen, sembla); i la de la segona, que no s'ha de menysprear res.

Aquest segon grup de narrativa, la folklòrico-popular, és, com hem vist, força complet, es poden fer molts subgrups i divisions.

III.3. Narrativa romàntico-sentimentalo-moral

És difícil fer distincions entre aquests tres adjectius, són característiques que s'entrelliguen. S'hi poden incloure, entre altres, les següents narracions:

- Joan Baptista Aliberch i Tort: «Pascua Florida», 1894, p. 113.
«Los rosaris d'una mare», 1895, p. 315.
- Marió d'Altarriba: «La capelleta de Sta. Agnès», 1897, p. 332.
- Pep d'Aubeña (?): «Feys bé», 1881, p. 48.
- Maria de Bell-lloch (pseudònim de Maria del Pilar Maspons i Labrós): «Jorns de dol», 1883, p. 272.
«Nostre Senyor tanca una porta i n'obra una altra», 1883, p. 359.
- Martí Genís i Aguilar: «Testament d'un soldat», 1893, p. 407.
«El camp dels pobres», 1895, p. 172.
«La flor de la mitja nit», 1897, p. 349.
- Lluís B. Nadal i Canudas: «Historia d'uns rosaris», 1893, p. 311.
«Sant Xemplí», 1896, p. 308.

- «Lo rosari d'estrelles», 1899, p. 340.
 «Primera dena... i glòria», 1902, p. 392.
- Jaume Orval (?): «Lo rosari del centinella», 1880, p. 331.
  - Josep Pratdesaba i Portabella: «Somni», 1893, p. 400.
 «Hivern», 1894, p. 40.
  - Ramon Sans i Anglas: «Matinada», 1894, p. 144.
  - Henrik Sienkiewicz: «En Janot músic», 1990, p. 315.
  - Gaietà Soler: «La mixeta», 1896, p. 27.
  - Josep Valls i Bofarull: «La Susagneta», 1898, p. 3.
- (...)

N'hi ha algunes que són especials; «Jorns de sob»: es pot parlar d'una història sobre un fons real, el de les exclaustacions (situat el 1835 i 1854); presenta un frare exclaustat (més tard sacerdot) i una dona «salvatge», atea; ella quasi el mata pegant-lo, però, gràcies a la bona gent, se salva; passats uns anys, ella està malalta i el sacerdot la cuida i intenta convertir-la; al final mor ella, ell l'ha perdonada. La moralitat es veu en el càstig del dolent (ella). És un tema, el de les exclaustacions, que ratlla el tema d'algunes novel·les de fulletó (una d'elles és mencionada per la mateixa autora, *Las delicias del claustro*, de Ferran Patxot, probablement).

Aquesta narració pot formar un subgrup amb altres que tenen un fons històric o real concret: «Lo rosari del centinella», la guerra franco-prussiana de 1870; «Feys bé», la guerra de «Viscaya»; «Lo rosari d'estrelles», la guerra de Cuba, etc. Sobre aquest fons es presenta la història i l'acció.

Una altra narració interessant és la que presenta una ideologia ben patent: «Somni»; es veu un rebuig de l'anarquisme (per aquest aspecte pot ser inclosa dins el subgrup anterior). Explica la història d'una nena (un ésser pur) que en sentir a casa seva mots durs i notícies fortes sobre l'anarquisme té un somni, quasi a Hegòric, on lluiten dos bàndols capitanejats per un Monstre (Anarquisme) i un Diví Mestre (Jesús i la Creu): en la lluita acaben guanyant els cristians que havien construït un edifici (l'Església?) que és coronat amb una creu portada per un àngel; la nena, a partir d'aquest somni, aprèn a resar pel triomf del Cristianisme. És una narració que té com a tema, doncs, el triomf del Cristianisme i la Fe per sobre la relaxació dels costums, la pèrdua dels valors tradicionals (recordi's l'ideari de «La Veu»).

Amb tot aquest ideari, lliguen també una sèrie de narracions que porten en el títol el nom «rosari». En totes elles, el protagonista és el rosari que té un «poder»; pot salvar una persona («El rosari d'un centinella»), pot convertir algú («Historia d'uns rosaris»), pot tornar la fe a un personatge («Los rosaris d'una mare»), pot fer que una persona mori tranquil·la... Per comprovar la importància que tenia aquesta devoció del rosari es pot dir que «La Veu» va fer a partir de 1883 una campanya per fomentar-la, a partir de

l'Encíclica sobre el rosari²⁹. També lligarien amb aquest ideari les narracions que donen valor a la caritat cristiana («Nostre Senyor tanca una porta...»), en les quals hi apareix com una mena de «miracle» que fa que s'aprecii el que és una bona acció: guardar un camp pels pobres («El camp dels pobres»), etc. Per sobre de tot aquest marc ideològic hi ha l'acció (sentimental, més o menys real), però allò que és important és el fons.

Aquest tipus de narrativa s'acumula més durant la dècada dels 90, potser perquè és un «model» de narracions més «complex», més «elaborat» que la transcripció o la literaturització d'una rondalla o llegenda popular; les rondalles i les llegendes són més freqüents a «La Veu» durant els anys 80, malgrat que no desapareguin i se'n publiquin fins al final, per tot el valor que tenen de reivindicació d'unes tradicions passades i presents.

III.4. Narrativa d'excursions o de viatges

Són unes «narracions» diferents pel que fa a la seva «factura» respecte als altres tipus de narrativa. Moltes es presenten com a impressions, records de l'autor. Poden formar part d'aquest subgènere, considerat com a grup totalment diferent i a part de tots els altres, les següents «narracions» que s'inclouen a «La Veu» (cal observar que abans de 1884 no hi ha cap ressenya d'excursió).

Dels col·laboradors locals:

- Josep Anglada i Guiu: «Record d'una anada a França en bicicleta», 1894.
- Jaume Baranera i Pasqués: «Carta de l'Extrem Orient», 1900, p. 230.
«Impressions de viatge. Cartas», 1900, p. 375.
«Davant de Nova Espanya. Impressions», 1901, p. 272.
- Martí Genís i Aguilar: «De Vich a Viladrau, Record...», 1891, p. 20.
«De Lleida a Balaguer. Impressions...», 1895, ps. 202, 211.
- Lluís B. Nadal i Canudas: «Loreto. Epísoodi d'un viatge per Itàlia», 1890, ps. 207-215.
«Rondant l'Itàlia», 1891, ps. 191, 200.
«Ma primera impressió de Roma. Notas de viatge», 1901, ps. 349, 382, 421.
- Mn. Cinto Verdaguier i Santaló: «Recorts de la Costa d'Àfrica. Notas d'una carter de viatge», 1884, ps. 16, 40, 48, 64, 80, 88, 95.
«Excursió a l'Alt Pallars», 1884, ps. 223, 231, 240, 248.
«Al vol d'ocell. Apuntacions d'un viatge al Centre i Nort d'Europa», entre 1884 i 1885³⁰.

29. Ídem nota 4, p. 144. Hem dit que el rosari convertia; la conversió pot ser un subtema a tenir en compte, el trobem en *Lo combregar a tot Vic*, *La mantellina*, *Eudòxia d'Orient* (llegenda), *Història d'uns rosaris*, etc.

30. Mn. Cinto VERDAGUER hi publica a més el *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa*, durant el 1887 i 1888; no s'hi ha inclòs perquè ja era pensat com un tot, però va sortir a fragments.

Dels col·laboradors forans:

- Mn. Jaume Almera i Comas i Artur Bofill i Poch: «Cinc dies a través de les Alberes, lo Rosselló i la Cerdanya», 1888, ps. 192, 208... 408, 415.
- Josep Balari i Jovany: «Una excursió al Cap Nort» (carta), 1890, p. 272.
- Camil Castells: «La Vall de Bohí», 1885, p. 239.
- Jaume Massó i Torrents: «La sirena de montanya», 1900, p. 332.
- Fr. Manuel F. Miquelez: «Impressions d'un viatge per l'Orient d'Astúrias», 1892, p. 36.
- Josep Valls i Bofarull: «De Vich a Berga per Prats», 1894, ps. 283, 299, 316, 332.
- Anton Vila: «Una sortida d'istiu», 1885, p. 323.
«Sis dies a la Sagarra. Excursió particular a Prats del Rei, Miralles, Veciana i Freixenet», 1898, ps. 180, 189.

(...)

Totes aquestes narracions formen part d'una «nova literatura», d'un «nou gènere» sorgit gràcies a l'interès creixent per tot el que és el món de l'excursionisme. Es pot dir que és una prosa més «científica», més «positivista» que explica el que observa, fa «estudis»... Aquest tipus de narració va prendre importància a partir de la fundació de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques (26 de novembre de 1876). N'era soci Mn. Cinto, el poeta-geògraf i, a més, excepcional excursionista. El 7 de març de 1884 hi llegeix una part de la ressenya de l'«Excursió a l'Alt Pallars» i més o menys cap al juliol la publica a «La Veu». L'excursionisme defensava els monuments arqueològics, el patrimoni arqueològic, el folklore; sorgiren les ciències naturals, l'arqueologia, el folklore en català, gràcies a ell. Aquesta primera associació patí una escissió l'any 1878 i es fundà l'Associació d'Excursions Catalana. Tenia els mateixos interessos. En formaven part, entre molts altres, Francesc Maspons i Labrós, Carles Bosch de la Trinxeria, Jaume Massó i Torrents (per dir tres noms que han aparegut al treball). El primer publicà a l'Associació *Tradicions del Vallès*, de les quals n'hem vist una, «Lo Fort Farell». El segon publicà i participà també en la seva Secció Folklorica i conjuntament amb molts altres (Almirall, Maspons i Labrós, Vidal i Valenciano...) col·laborà en una *Miscelànea Folklorica* l'any 1887, amb «Costums que s'perden» (un apartat del qual es publica a «La Veu» el 1891); en les seves llegendes també dona informació arqueològica com en la que vèiem més amunt (vegi's el segon grup de narrativa). El tercer va ser un excursionista d'excepció: a «La Veu» publicà «La sirena de montanya», narració d'una excursió en primera persona.

Aquestes dues entitats es van fusionar l'any 1891 en el Centre Excursionista de Catalunya (del qual va ser membre, per exemple, Martí Genís i Aguilar).

L'excursionisme, diu Josep Iglésies, «és nodrit per una saba espiritual que no li és exclusiva sinó que prové de la mateixa soca de la Renaixença Catalana»³¹. Les ressenyes d'excursions són importants, donen referències exactes de les distàncies, dels llocs pels quals passen, dels monuments que hi ha, de la història d'un edifici... Els excursionistes «tenien l'impuls d'escriure i a través de les seves publicacions, descrivien, ressenyaven i estudiaven i revaloritzaren vells costums, enaltiren les velles danses, recolliren les cançons, (...) catalogaren monuments, (...) exploraren muntanyes». L'excursionista «és a la vegada practicant i narrador literari»: escriu i descriu.

Anton Vila en «Una sortida d'istiu» diu què és el que impulsa l'excursionista: «Deu beneixi als excursionistas que inspirats pel mes pur *amor al art y á la patria*, segueixen totes les encontrades de nostre may prou coneguda y aymada terra, per arreplegar cançons y fantásticas llegendas, rondalles y tradicions populars, (...) Ells me perdonin si m'atrevesch, avuy ab ma tosca ploma á descriurer una excursioneta que no fa pas molts dies ferem ab un altre company» (en ella queden admirats per monestirs...).

De les excursions en destaca una per la seva «modernitat», la de Josep Anglada, en què fa propaganda de la bicicleta.

No només veiem excursions, també hi ha viatges, sortides a l'estranger; es poden destacar les de Ll. B. Nadal, les de Mn. Cinto... totes amb l'interès pels edificis i monuments que van descobrint.

CONCLUSIÓ

S'ha pretès fer una aproximació a un gènere literari atraient com són les narracions. És difícil classificar! Les ordenacions, però, són una de les eines indispensables per analitzar un material x: en aquest cas la narrativa breu d'un setmanari, «La Veu del Montserrat», que durà vint-i-cinc anys invariable en el seu contingut i en el seu ideari. La narrativa ha estat observada des del punt de vista ideològic, terminològic, formal i de contingut. És innegable el valor literari, històric i documental de les mostres de narrativa. Un viatge per aquestes mostres és interessant i alligador: a cada nova lectura hom hi pot trobar un aspecte i una idea més.

D'aquest primer estudi queden un món d'idees i notes que es podrien reprendre en treballs posteriors i en estudis més detallats que no desdiran mai del lema capdavanter de la publicació.

BIBLIOGRAFIA

BAQUERO GOYANES, Mariano, *El cuento español en el siglo XIX*. Madrid. CSIC. 1949 (cap 1).

31. Josep IGLÉSIES, *Historia de l'Excursionisme 1876-1939*, vol. 1 de «Enciclopèdia de l'Excursionisme», Rafael Dalmau Editor, B. 1964, ps. 22, 26, 30.

CASSANY, Enric, *El costumisme en la prosa catalana del segle XIX*. Biblioteca de Cultura Catalana. Curial. B. 1992.

IGLÉSIES, Josep, «Història de l'Excursionisme 1876-1939», Vol. I de *Enciclopèdia de l'Excursionisme*. Rafael Dalmau, Editor. B. 1964.

RAMISA, Maties, *Els orígens del catalanisme conservador i «La Veu del Montserrat» 1878-1900*. Estudi preliminar Josep M. Fradera. Eumo Editorial. Vic. 1985.

SALARICH I TORRENTS, Miquel S., «*La Veu del Montserrat*» (1878-1902). Edició a cura de Maria Mercè Miró. Patronat d'Estudis Osonencs. Temple Romà. Vic. 1993.

TORRENT, Joan, *Una revista vigatana: «La Veu del Montserrat»*. A «Ausa», IV (1961-1963). Vic, ps. 147-149.

VIOLANT RIBERA, Ramona, *La rondalla i la llegenda*. Editorial Alta Fulla. B. 1990.